

Csorba Béla

Majlát született Varga Erzsébet

Bevezető sorok

Tóvárosban (Tovariševo) 2011 februárjában eltemették Majlát Erzsébetet, az utolsó helybéli szemtanút azon magyarok közül, akiket a vaksors és a hatalom akarata erre a kis szerb településre kényszerített a járeki, majd a szépligeti halál- és munkatáborok feloszlátása után.

Majlát Erzsébet, akinek a lánykori neve a család viszontagságai folytán előbb Bognár, majd később Varga volt, tizenöt éves korában, 1945 tavaszán Mozsorból lett kihajtvva a többi helybéli magyarral egyetemben. Már tudniillik azokkal, akik 1944 őszén túléltek a győztes partizánok garázdálkodásának vérgőzös napjait.

Én 2010 októberében találkoztam vele Gliša Mihajlovnak, a Bački forum nevű civil szervezet vezetőjének köszönhetően. Úgy adódott, hogy egy szombat délután a tóvárosi iskolában működő, anyagi gondokkal küszködő hétvégi magyar tagozat munkájával ismerkedtem, s vendéglátóm körülvitt a településen, hogy megmutassa, hol és milyen körülmények között tengeti életét a piciny magyar diaszpóra – jórészt azon sanyarú sorsú földönfutók leszármazottairól van szó, akiket szülőföldjükéről – zömmel a Sajkás-vidékről – 1945-ben elűztek és vagyonukból teljesen kisémmiztek a berendezkedő nacionál-kommunista hatalom urai.

Beszélgetésünk a takaros faluszéli házban – tekintettel, hogy már későre járt, és a rendelkezésünkre álló idő rövid volt – mindenekelőtt adatközlőnk járeki táborélményeire koncentrált. A nyolcvanéves beteges asszony meglepően elevenen emlékezett egy-egy mozzanatra, emellett azt is elmondta, hogy néhány évvel ezelőtt járt már nála egy újságíró, akiben én a személyleírás alapján Matuska Mártonra ismertem. Későbbi telefonbeszélgetésünk során ezt Márton valóban megerősítette, s az ő ötlete volt, hogy a mozsori magyarok tragédiájára vonatkozó, Majlát Erzsébettől származó emlékezet-mozaikkockákat im-

már egymás mellé illesztve az Aracsban tárjuk a nyilvánosság elé.

Cs. B.

Nyilatkozat

Majlát sz. Varga Erzsébet tóvárosi (Tovariševo) lakos (sz. 1930. szeptember 29-én Mozsoron – szerbül Mošorin) Ivo L. Ribar utcai házában a fiának és Gliša Mihajlovnak a jelenlétében 2010. október 12-én Csorba Bélának a következőket nyilatkozta a mozsori magyarok 1945-ös deportálásáról:

„Édesanyám okos, derék asszony vót, a tanácsára kimentek a szüleink a tanyára. Mer tanyán laktunk, ott vótunk béresek egy szerb gazdáná. Husvét után vótunk, apám meg a testvérem kimentek a földre dógozni. Közbe gyűttek a partizányok szekéren. Hét partizány vót, átak a kocsin, oszt hármat lótek. Azt gondóták, hogy majd most mink rájuk megyünk. Hogy megijesztenek. A kutya az megijedt, beszaladt anyánk ágya alá, vonyított, megijedt. Akkó kérdezte a partizány a szekérrű, hogy hun vannak az emberek. Egy begyűtt a szobába, azt mondta, öt perc alatt pakoljunk össze, oszt megyünk a lógerba, ki leszünk hajtvva. A föld a tanya körű vót, egy partizány kiment a puskával apámé meg a testvéremé. Akkor mikor begyűttek, azt mondta apám, hogy mink hogy megyünk? Akkó azt mondták, fogják be a gazda kocsjába a lovakat, oszt menjünk avval, a gazda majd begyün értük a kössígházára. A gazda jó ember vót, szeretett bennünket.

A kössígházán úgy vótunk, mind a szügyeni dán [ítéletnapon], ahogy mondják a szerbek. Az aranyt mind leszedték rulunk, mindent elszedtek, oszt dobáták be a sarokba. Anyám imakönyvit mérgeesen a falho vágták. Aranykeresztet, fülbevalót, gyűrűt marokba, oszt a zsebbe! Ott kiváló-

gatták a fiatalokat, a gyerekeket, akik nem bírtak dógozni. Őket előre küdték Járekra. Meg az öregeket. Az Ilonka testvéremet, aki 1933-ba született, meg a Rozikát, aki tíz évvel később, úgyhogy még egész kicsi vót, meg öreganyámat, öregapámat [Grácsik Józsefet és Grácsik Évát] kocsival vittek, de István testvérem, ő huszonnyolcas, gyalog gyűtt Járekra. Apámat [Varga Mihály, sz. 1906] meg anyámat [Varga Mihályné, sz. 1909] a fölnttekekkel Újvidékre hajtották az ottani lógerba, dógozni. Őtülük rögtön el lettünk választva.

1945 tavaszán, húsvét harmadnapján hajtottak ki bennünket a falubú.

Mozsorná egyik ódalon van a hegy, a másikon a legelő. Ott hármásával folsorakoztatták a népet, oszt elindúttunk. Újvidéki partizányok hajtottak ki bennünket, nem a mosoriniak. Útközbe leálították a menetet, oszt megfenyegettek bennünket, hogy aki szökni próbál, azt lelövik. Nem menekűt senki. Közbe beértünk Kátyra, akkó ott a partizányok kihozták a katolikus templombú a keresztet, tudja, azt a nagyot, amit húsvétkó szoktak körülvenni, oszt ledobták a földre a menet elé, hogy taposuk meg. De senki, érte, senki nem taposta meg! Mindenki vagy átlépte, vagy kikerűte. Mer tudja, mit ír rajta? IHS. Ez van rajta Ami azt jelenti, hogy ISTEN HÁZÁBA SIESS. Osztt akkó eccerre ekezdett nagyon esni az essó, oszt egy iskolába hajtottak bennünket, ott hátunk.

Kátyon mikor fölébredtünk, mentünk tovább Járekra. Ott megint szétszedték az embereket. A bátyámat, Istvánt, másokkal együtt innen áthajtották Újvidékre.

Mink a főutcátú nyugatra kerűttünk. Ezen a részen vótak a magyarok, három utcába. Vót itt csúrogi utca, zsablyai utca meg mosorini utca. A mosorini utca egészz a baráná vót, mink a második házba laktunk.

Öregapám meg öreganyám nem dógoztak, nem vót erejük. Herégyi Rozi néni meg is halt, olyan gyenge vót, hogy má nem bírt a lábára menni. A kicsiknek nem, de nekünk, nagyobb gyerekeknek minden nap köllött menni dógozni. Harangszóra. Mikó a harangszó megszólalt, akkó köllött kimenni a határba kapáni. Mán akik bírtak éhen-szomjan. Mer csak kukoricakenyeret kaptunk, de vót benne béka, egér, minden. Ha mentünk, mer gyengék vótunk vagy betegek, akkó

gyűttek a partizánok, oszt rugdosak bennünket, hogy muszaj menni dógozni.

Bizonyos heleben vótak konyhák, nagy kazányok vótak, azokba főztek. Legjobb étel vót, mikó száraz tésztát befőzték vízbe. Semmi más. Só nem vót. Tanátunk műtrágyát, amit a németek otthagytak, és avval sóztunk. Akkó haltak bele két vagy három gyerek a zsablyaiakbú. Ha sikerűt lopni a határú cukorrépát, akkó abbú otthon főztünk mézet. Vót, aki meghalt az éhezésbe, két kicsi, meg egy menyecske, fiatal. Terhes vót, oszt nem vót mit neki megenni, oszt abba halt bele. Valamilyen Mariska vót, de a nevibe má nem vagyok biztos.

Eccé, ahogy hazagyűttünk a határú, a gang szélin útunk, oszt tetvésztük egymást, mer minnyájunkba rengeteg vót a tetyű, hát hallottuk, hogy az utcán mennek a katonák, köztük egy huszár, oszt kérdezték, hogy hun van a Grácsik József. Fétünk, reszkettünk, azt hittük, öregapánkat is elviszik. Öregapánk fölát, a szerb katona meg beszót: „Gyere ki!” „Nem megyek.” „Ha én mondom, gyere ide! Nem ismersz?” Akkó megmondta, hogy kicsoda. Valamikó együtt vótak öregapámmal katonák, oszt most lóháton gyűtt, hogy segíjen rajtunk, öregapánk meg nem ismerte meg. „Joška bači, ti mene ne poznaješ, a kad smo bili u armiji onda si me poznavao!” [Jóska bácsi, te engem nem ismersz, pedig amikor a katonaságnál voltunk, ismertél!] Osztt tényleg segített. Nagy kaszárnya vót Járekon, meg minden tizedik házná ő vót. Mink két házzal vótunk a kaszárnyátú. Osztt ezután öregapánk elment minden nap oda, és amit a katonák meghattak, azt elhozott a vödörbe. Nem köllött tovább főtt buzát enni, amit a palláson tanátunk, oszt főztük meg, se mamaljugát [kukoricakását], ahogy a szerbek mondják.

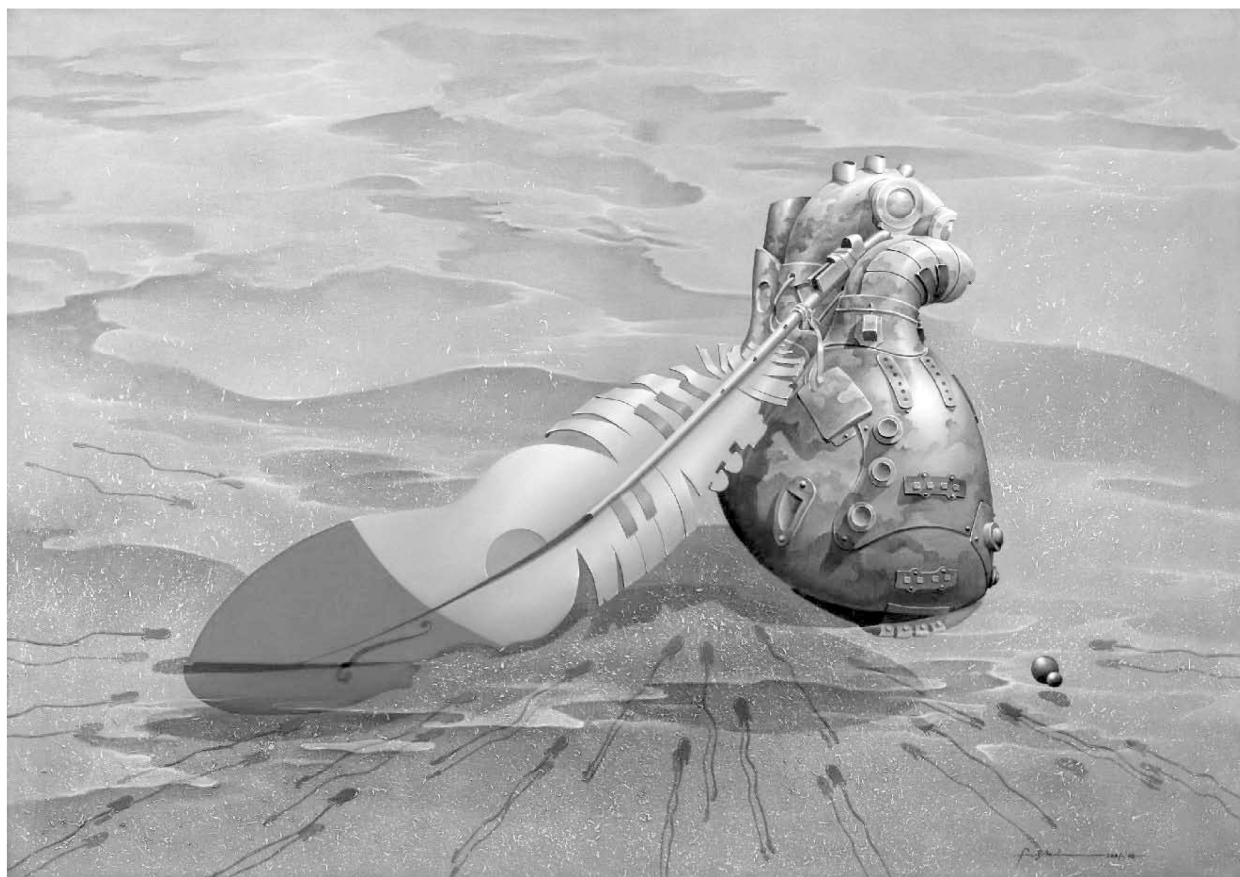
Mink, mozsoriak hat hétig vótunk a táborba, sokkal rövidebb ideig, mind a csúrogiak meg a zsablyaiak. Nyáron át lettünk irányítva Gajdobrára [Szépliget]. Emlíkszek Járekon az utolsó napunkra. Harangszóra elindúttunk a templomho, hogy majd megyünk a határba dógozni, de má gyűttek elébünk, hogy kiszűjünk föl, megyünk Gajdobrára, föl leszünk szabadítva. Gajdobrán nagyon katonás élet vót: minden nap bab hússal. Köllött dógozni, de ott má fűzettek is érte. Napszámot. Gajdobrán 1945 nyarán, aratás utá-

nig vótunk, akkó Tovarisevóruul gyütt egy szerb gazda, hogy gyűjjünk, arassuk le a buzáját, aztán meg a kukoricáját. Akkó mikó letörtük, elhít bennünket béresnek a szállására. Szentmiháلكó [szeptember 29.] idekerűtünk Tovarisevóra, apám neve napján. Negyvenötbe Jovo Radošinná, negyvenhatba Bato Radošinná vótunk béresek, akkó begyűttünk a faluba a kendergyába dógozni. Negyvenhatba ismerkedtem meg a férjemmel, amikó a szálláson bálát csinátunk. 1948-ba mentem férhez, karácsonkó, mikó letötötte a katonaságot. Ők idevalósi magyarok vótak. Szállásru

szállásra mentek, mind az akkori szeginy emberek általába. Első kisfiunk ötvenbe született, de meghalt, ötvenegybe született a Mariska, ötvenháromba az Ilonka, ötvenötbe Ferenc, hatvanháromba Évi. 1999-be halt meg a férjem.

Azelőtt éltek itt többen járeki lógerosok: Olman Pista a szüleivel, bátyám, apám, Nacsa Sándor, ő csúrogi vót, a felesige, Mariska meg obrováci, Vicsek Verona mozsori, kisébb Hujsz Károlyhoz ment férjhez Tovarisevón...

Létezik, hogy csak magam maradtam a fiammal azok között, akik Járekon vótak?”

Ajándék